

болгарском и русском языках / Й Дапчева // Весник МГУ. – сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – №1. – с.172-184.

5. Леонтьева Т.В. Интеллект человека в зеркале «растительных» метафор / Т.В. Леонтьева // Вопросы языкознания. – 2006. – №5. – с.57-77.

6. Урысон Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира (аналогия в семантике) / Е.В. Урысон. – М.: Языки русской культуры, 2003. – 224с.

УДК 17(09)18(075.8)

Фаріон І.Д.
(Львів, Україна)

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС РУСЬКОЇ (УКРАЇНСЬКОЇ) МОВИ В XIV–XVII ст.ст.

У статті досліджено проблему місця руської (української) мови в освітній царині XIV–XVII ст.ст. Виявлено її маргінальне становище порівняно з першорядним вивченням слов'янської, латинської, грецької та польської мов, а також відсутність кодифікованих граматики руської мови. Основну увагу зосереджено на навчальній та публічній лектурах як суттєвому чинникові присутності руської мови в освітньо-культурному дискурсі середньої доби історії мови.

Ключові слова: руська мова, проста мова, публічна і навчальна лектура.

В статье исследуется проблема места русского (украинского) языка в сфере образования. Выведено его второстепенное место по сравнению с основным изучением славянского, латинского, греческого и польского языков, а также отсутствие кодифицированных грамматик русского языка. Главное внимание сосредотачивается на учебной и публичной лектурах как существенном факторе образовательно-культурного дискурса среднего периода истории языка.

Ключевые слова: русский язык, простой язык, публичная и учебная лектура.

The article deals with the problem of the Rus' (Ukrainian) language in the educational sphere in XIV-XVII centuries. Its marginal condition in comparison with the first-rate learning of Slavic, Latin, Greek and Polish languages was determined. In addition it reveals the absence of codified grammar rules of the Rus' language. The main attention is focused on educational and public lectureship as a significant factor of the Rus language presence in educational and cultural discourse of the middle age language history.

Key words: Rus' language, plain language, public and educational lectureship.

Сучасна історична соціолінгвістика та історія мови лише розпочинає системне студіювання статусу руської мови в освітньо-культурному дискурсі. Попри праці таких учених, як Микола Петров, Константин Харлампович, Иван Білодід, Ярослав Ісаєвич, Василь Німчук, Віктор Мойсієнко та ін., спеціально проблеми руської мови в означеній царині

© Фаріон І.Д., 2012

не досліджували. Маємо на меті з'ясувати її статус крізь призму трьох чинників: граматичну кодифікацію церковнослов'янської мови, навчальну (букварі, граматики, підручники) та публічну (декламування, шкільні п'єси) лектури.

1. Руська мова крізь кодифікаційну призму церковнослов'янщини

Сам факт державного статусу руської мови, виписаного у Литовському Статуті, та величезний масив руськомовної офіційно-ділової літератури найпряміше свідчить, що ціла армія писарів та урядників десь-таки мала студіювати руську мову [1: 193]. Однак прямих свідчень про це маємо обмаль. Якщо висловитися стисло, то місце руської мови в освітній системі вторинне і навіть маргінальне. І не тільки тому, що це були століття панування сакральних мов як ідеологічних систем, але й тому, що в Україні ні мовний розвиток, ні освітній не пішов реформаційним шляхом, а навпаки – консервуючи традицію, що з *«панцира нації»* перетворилася у гальмо розвитку. Йдеться про поступове, від століття до століття, переважно регресивне культивування церковнослов'янської мови начебто як збереження «старовини», що, врешті, призвело до політичного витіснення нею наприкінці XVII ст. руської, чи *простой мови*. Відтак польська мова після Люблинської унії почала стрімко завойовувати культурно-світське життя. Саме шкільний бум на межі XVI–XVII ст.ст. із запровадженням до навчання церковнослов'янської, латинської та польської *«пригасив той стихійний процес розвитку «простой» мови»*, який простежено в останній чверті XVI – на поч. XVII ст. [2: 300].

Головний лінгвістичний наслідок такого розвитку подій – **відсутність нормованої граматики та букварів з руської мови**, на противагу до існування такої навчальної літератури з церковнослов'янської мови, як наприклад, перша граматична праця з кодифікування церковнослов'янської мови української редакції Лаврентія Зизанія *«Грамматика словенска»*, його ж буквар *«Наука ку читаню и розумню писма словенского...»* (1596 р.). Доленосною для утвердження непохитного статусу церковнослов'янської мови, а отже, удругоряднення руської – стала *«Грамматіки Славенски- правилное Сynthiaма»* Мелетія Смотрицького (1619 р.) та *«Букварь Языка Славенска»* (1618 р.) [3: 91]. Проте і Лаврентій Зизаній, і Мелетій Смотрицький пишуть тексти, що передують самій граматиці, руською мовою. Вони також подібно у своїх передмовах визначають мету граматики: *«Гра(м)атіка естъ пев(ь)ноє вѣда(н)іє, жебы (с)мы до(б)ре мовили и писали»* (Лаврентій Зизаній); *граматика служить «ку пон-т(ь)ю як(ь) языка чистости, такъ и правої/ведлугъ власности діалект(ь) мовен(ь)- и писан(ь)-, и писмъ вырозумен(ь)-»* (Мелетій Смотрицький), закладаючи перші ази культури мовлення та писання [4: 72, 95].

Лексичними кодифікаторами руської мови можна вважати перші двомовні церковнослов'янсько-руські словники «Лексис с толкованіем словенских слов просто» невідомого автора останньої чверті XVI ст. (близько 1000 слів), перший друкований словник Лаврентія Зизанія «Лексис, сирѣч реченія въ кратцѣ събранъны и из словенскаго языка на простый рускій діалектъ истолкованы» (1061 церковнослов'янське слово), (1596 р) [5: 19] та праця Памва Беринди «Лексикон славеноросскій» (6982 реєстрових слова, серед яких руських, чи роських слів – понад 3000, себто не менше як 70%) [6: 26], (1627 р.). Це перші системні ластівки нормалізації лексичного складу руської мови у другій перекладній частині. Як поступ на лексичному шляху кодифікації руської мови трактуємо лексикографічну пам'ятку другої половини XVII ст. рукописну «Синоніму славеноросскую», що є знаком «перевернутим» «Лексиконом славеноросским»

Памва Беринди – нагальної потреби часу виводити у реєстрову позицію руську, а не церковнослов'янську лексику.

Відтак у рукописній латиномовній «Граматиці словенській» (1643, 1645 pp.) Іван Ужевич, у супереч її назві, вперше описує граматичну систему руської мови, про що і заявляє наприкінці своєї праці в «Епіграмі на книгу»: *«Книго, ніколи такою на батьківщині не бачена...»* [7: 161]. Проте цей підручник не справив помітного впливу на вироблення мовної норми, позаяк ніде не зафіксовано, що цю працю використовували у навчальних закладах [8: 55]. Попри те, «Граматика...» засвідчує зміну світоглядної парадигми молодого покоління того часу: від пріоритетності чужого до усвідомлення та втілення свого: *«Ішов український студент до іноземного університету задля вивчення латини, богослов'я та інших наук, а написав і лишив для поколінь першу граматику мови, якою розмовляв його народ. І це закономірні наслідки опанування науки молодими людьми»* [9: 337].

Характерно, що перші граматики польської та російської мов написано також латинською мовою: француз П'єр Статоріос-Стоєнський автор польської граматики 1568 р. та англієць Генріх Вільгельм Рудольф автор «Grammatica russica» (1696 р.) [10: 32, 34]. На той час, нагадаємо, у суспільстві панували панславістські тенденції, що матеріялізувалися через спільну церковнослов'янську мову православного світу, а основного лінгвістично-науковою тенденцією був мовний універсалізм: розуміння граматики як певного універсального засобу осягнення мови, незалежно від її конкретного вияву. Знаково і те, що граматика не вважалася світською книжкою: це була наука про Слово–Логос. Логіка граматики сприймалася як символ визначеного Божою мудрістю порядку, граматичне знання цінувалось як шлях до всіх наук, аж до найголовнішої – богослов'я [11: 325]. Зокрема, в універсальній грецько-слов'янській граматиці («Адельфотес», 1591 р.), надрукованій для потреб братської школи, підкреслено, що вивчення граматики є *«ключ, отверзай уж разуміти писанія, от нея же яко по степенех всю ліствицу по чину учений, трудолюбивіи достизають діалектики, риторики, музики, арифметики, геометрії і астрономії, і сими же седми, яко нікіім сосудом разсудження, почерпаєм істочник філософії, разуміающе і врачества, ко благоіскуству превосходити всесовершеннаго богословія»* [12: 135].

Такий синтез ідей – панування сакральних мов, наукового мовного універсалізму та раціоналізму, божественного трактування граматики як логічної словесної світобудови і, найважливіше, відсутність власної держави та щораз стрімкіша інкорпорація у Річ Посполиту – блокували вивчення руської мови у школах. Вона стала закладницею часових стереотипів, інертності мислення інтелектуально-владної еліти та відсутності одержимих провідників, що йшли б у ногу з часом хоч би за прикладом польських чи чеських сусідів із їхнім бурхливим розвитком національних мов. Цьому сприяло передусім те, що чехи й поляки створили власні національні держави, тому й поява перших чеських та польських пам'яток зі зв'язними текстами припадає на XIII ст., а то й, можливо, раніше [13: 118].

За таких умов руська мова жила з так званого «неписаного мовного узусу», позаяк на значних просторах, від Вільна до Львова, попри відсутність граматик та букварів, працював спільний стандарт. На думку Лукії Гумецької така практика склалася через взаємоповторення та наслідування, закріплене діяльністю численних державних канцелярій, появу друкованої книги та письменницької діяльності [14: 9]. Погодимося

з думкою Віктора Мойсієнка, що стрижневу роль у цьому процесі «неписаного мовного узусу» відіграли писарі та підписки: «Саме вони впроваджували «неписану норму», певні правописні узуси, що згодом ставали взірцями [...] на українських землях Корони. Адже виписи із метричних книг поширювалися по всіх землях держави – Волинське, Київське, Чернігівське, Брацлавське і Подільське воєводства» [15: 58–59].

2. Навчальна лектура руською мовою (букварі, граматики, підручники)

Більшою мірою спростовують, аніж підтверджують системне вивчення і побутування руської мови у братських школах і Київській колегії букварі та підручники з різних дисциплін, що не написані цією мовою, або ж граматики кодифікації цієї мови, чого не було взагалі. Як зауважує Констянтин Харлампович, «Про постановку (о постановке) руської мови у братських школах ми не знаємо нічого. Ймовірно, її вивчали практично, позаяк граматики не було», тоді як польську мову викладали у віленській, могилівській, львівській, луцькій і київській братських школах [16: 425, 427].

Серед найдавніших – Федорівський буквар церковнослов'янської мови 1574 року, який, імовірно, передруковували в першій половині XVII ст. У Львівській братській школі використовували букварі (або «граматички») з промовисто однаковою назвою «Букварь языка словенска ...», що були багаторіч видані друкарнею братства від 1621 до 1698 року. Щоразу більші накладі букварів свідчать про їхній масовий характер. Якщо львівський буквар 1662 року мав наклад 600 примірників, а буквар 1692 року – 1987 примірників, то наклад букварів 1698–1722 років зріс до 5900–7000 примірників [17: 150]. Другою і визначальною книгою пізнання церковнослов'янської, а не руської мови була праця «Адельфотес. Грамматіка доброглаголивого еллино-словенскаго языка», 1591 р., що надрукована двома мовами – грецькою та слов'янською, відтак «Грамматіка словенска» Лаврентія Зизанія 1596 р. У бібліотеці братства була «Грамматіка, albo сложеніє писмена хотящимъся учити словенскаго языка...» (1621 р.) та Грамматика Йоанна Дамаскина (1586 р.). Про пістет до чужих мов свідчить латино-грецько-німецький словник, польсько-латинсько-грецький словник Гжегоша Кнапіюса, «Лексикон по турецьки, арабськи, перськи» тощо, а також грецькі та латинські граматики [18: 160].

Такі самі тенденції з мовою навчального процесу спостерігаємо у Київській колегії. Хоч що розповідає Іван Білодід та ін. у своїх дослідженнях про «мовну концепцію Києво-Могилянської академії», ці міркування хіба видають бажане за дійсне: «...у Києво-Могилянській академії, як у науково-теоретичному, так і в практичному (викладання, використання в полеміці, в ораторській мові, в широкому спілкуванні, в різноманітному друкуванні) планах, здійснювалася паралельна розробка правил певного нормування і церковнослов'янської (слов'янорусської) і староукраїнської, тобто книжної української літературної мови» [19: 28]. У цьому вислові щонайбільше половина правди, бо про викладання руської мови як предмета у колегії жодних прямих свідчень не маємо. Навчальну програму укладено за єзуїтськими зразками. На перших трьох курсах викладали переважно мови грецьку, латинську, слов'янську, польську, а також катехизм, літургійний спів та арифметику [20: 180]. Наприкінці XIX ст. доповідач на ювілеї Києво-Могилянського колегіуму зазначив, що руського читання і письма навчали лише у першому, підготовчому класі [21: 10].

Базові курси поезики написані латинською та польською мовами, всі київські підручники з риторики та філософії (всього 183 підручники) – створено латинською мовою

[22: 136–146]. На цьому тлі поодиноким стремить руськомовна праця з гомілетики ректора Києво-Могилянської колегії (1657–1669 рр.) Йоанікія Галятовського «Наука, або Способ зложеня казаня» зі стрижневою тезою: «*Старайся, жебѣи всѣ люди зрозумѣли тое, що ти мовиши в казаню...*» [23: 218]. Проте значна кількість творів цього мислителя створена польською мовою, що промовисто свідчить і про мовну атмосферу колегії. Микола Петров зазначив, що з 1665 року катехизм читали руською мовою, а автором підручника з цього курсу був ректор колегії (1665–1673 рр.), а потім архимандрит Києво-Печерської лаври і митрополит Київський, Галицький і всієї Малої Росії Варлаам Ясинський [цит. за 24: 71].

3. Публічна лектура руською мовою (декламування, шкільні п'єси)

Серед руськомовних, переповнених полонізмами декламаційних драм—«Розмышляне о муї Христа...» (1631 р.) учителя Львівської братської школи і проповідника Йоанкія Волковича. Це була перша відома нам літургійна драма, яку виконували за стінами церкви діти українських міщан, «себто ученики *Ставропигійської школи*». Іван Франко наголошує, що це другий факт у нашій мовно-літературній історії (після руськомовних інтермедій Якуба Гаватовича), де «в *Ставропигійській школі в 1630–1631 рр. відбували перші звісні нам пасійні вистави на руській мові...*» (хоч і «незугарній, повній полонізмів») [26 (39: 95–97)].

полонізовану декламацію-панегірик «Εὐχαριστήριον» архимандритові Петрові Могилі, що «в поетичній формі широко викладає програму мошлянців у справі шкільної освіти й водночас їхню естетичну доктрину» [27: 13]. Для нашого предмета дослідження важливим є трактування граматики, що «учить слов і мови», або «Слов складання науки». Однак не тільки це: граматика – перше джерело знань («корень умітності (умілості) першій») серед інших сімох наук із наскрізною ідеєю виняткової ролі мови, що виявляє сутність людини (онтологічна природа мови) і є основним засобом пізнання світу (когнітивна природа мови) [УІ XVII: 243].

На честь сходження Петра Могили на престол митрополита друкарі Печерського монастиря виголосили панегірик «Евфонія веселобрячая» (1633 р.), де зауважили, що засновано друкарню для книг польською мовою. Не дивно, що інший панегірик, презентований учням братської школи, написаний уже польською мовою і надрукований у Печерському монастирі – «Mnemosyne Sławy, Pracy i Trudów [...] Piotra Mohily» (1633 р.). Зі шкільного середовища вийшла віднайдена щойно 1972 року п'єса «Tragedia ruska» (написана приблизно 1609–1619 рр.), надрукована латинським шрифтом у Ракові. Як припускає Валерій Шевчук, автором цього твору був українець – виходець із Галичини. У творі є знакові слова: «Бос ми всі поляці руськове, / Не привиклемос ти до рускуй мове», які слушно потрактовано як іронічний натяк на тих православних, що відступилися від своєї мови і саме на ту пору масово польщилися [28: 260–261]. Твір написано у дусі повчально-розважальних інтермедій, адресованих якнайширшій громаді, як, до речі, і пізніші руськомовні драми-мораліте «О багаїч и Лазарь» (1670 р.), «Розмова во кратці о душі грешной...» (кін. XVII – поч. XVIII ст.), «Ужасная изміна сластолюбиваго житія...» (кін. XVII ст.), «Банкет духовный» (друга пол. чи кін. XVII ст.), «Страшное изображение второго пришествия Господня на землю...» (кін. XVII ст.) [29: 73–74].

Переломовим мовним поступом у шкільній драмі (і взагалі в українській мові та літературі) є дві інтермедії «Продав кота в мішку» і «Найкращий сон», що подані до польської драми «Трагедія, або Візерунок смерти пресвятого Йоана Хрестителя...» Якуба Гаватовича і надруковані латиницею у Яворові 1619 року. Саме з цього твору «жива українська мова почала культивуватися як одна з літературних» [30: 273], хоч автор був поляком. Проте тоді, як учитель у Кам'янці-Струмиловій, що на Львівщині, він проявив себе блискучим знавцем розмовної української мови і довколишнього життя українців. Про важливий освітньо-навчальний ефект від свого твору автор заявив у дедикації до драми, зверненій до пані Регіни Жолкевської, що закликала його учителем до місцевої школи: «Отож я в славній містечку вашої милості, моєї милостивої пані й добродійки, на те поставлений, щоб у хвалу Божу далі в діточках, мені доручених, її розмножував та поширював, а потім, аби в науках їхніх учтивих навчав, усе старання своє обернув на те, щоб не тільки те особно в школі, але і явно те діятися могло» [31: 268]. – себто трагедію виведено за межі школи і показано на велелюдному ярмаркові як способі впливу на громаду і відображення її живого життя.

До першої половини XVII ст. належить найближча до народної мови, з незначним домішком церковнослов'янських драм-містерій великоднього циклу «Слово о збуренню пекла...». За Миколою Сулимою – це первісток «українізації» шкільної драми XVII–XVIII ст.ст. і водночас «єдиний зразок старовинної української драми, на якому немає нальоту шкільної ученості і який справляє враження справжнього народного театру» [32: 182].

Характерно, що шкільні дійства пасхального циклу стали популярними саме після того, як на сцені запанувала народна мова. Отже, українські драматурги, незважаючи на латинізацію та колонізацію освіти, писали свої твори здебільшого руською мовою, що не лише відповідало запитам народу, який особливо полюбляв цей жанр, але й свідчило про неможливість навчального процесу без цієї мови.

Із другої половини XVII ст. центром театрального мистецтва стає Києво-Могилянська колегія. Перший драматичний твір у її стінах – «Дійствие на страсти Христовы списаное» – написано руською мовою із сильним польським домішком (не пізніше 1686 р.). Серед найпомітніших п'єс – містерія «Про Олекся – чоловка божого» (1673 р.) з характерним ерархічним різномовним кодом героїв п'єси: цезар, вельможі говорять руською мовою; один слуга вживає польської; слуги, звертаючись до панів, – руською, а до осіб нижчих станів – народною українською; Олексій також говорить руською, звертаючись до Жебрака – народною, коли ж пише свого заповіта, то переходить на словенську; мужики, старці, жебраки говорять народною українською [33: 158]. Це чи не найповніша картина ерархічного буття українців, вираженого через прикметні мовні коди у різних сферах дійсності.

На основі мовного вибору навчальної літератури та мови шкільних декламацій і п'єс можна зробити висновок про сегментарну присутність руської мови у стінах Києво-Могилянської колегії. Якщо мова навчальної літератури, а отже, мова читаних курсів лише як виняток була руською, то у вербально-публічних жанрах її присутність була більшою, що, очевидно, свідчило про побутування цієї мови в освітньо-культурному дискурсі, принаймні до повного поглинення Москвою українського патріархату 1686 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным / К. Харлампович. – Казань, 1898. – 524 с.
2. Яковенко Наталя. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України; [видання друге, перероблене та розширене] / Наталя Яковенко. – К.: Критика, 2005. – 581 с.
3. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII століттях / Німчук В. В. – К.: Наук. думка, 1985. – 215 с.
4. Німчук В.В. Там само.
5. Німчук В.В. «Лексис» Лаврентія Зизанія – перший український друкований словник // Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніми славеноросская / [підготовка текстів пам'яток і вступні статті В.В. Німчука] / Німчук В.В. – К.: Наук. думка, 1964. – С. 7–22.
6. Горещкий П.Й. Памва Беринда і його «Лексиконъ славеноросскій» / П.Й. Горещкий // Українська мова в школі. – 1956. – № 2. – С. 22–29.
7. Німчук В.В. Мовознавство на Україні... Там само.
8. Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст.: монографія / В.М. Мойсієнко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 446 с.
9. Нудьга Григорій. Не бійся смерті. Повість-есе, історичний нарис / Григорій Нудьга. – К.: Рад. письменник, 1991. – 431 с.
10. Кондрашов Н.А. История лингвистических учений / Н.А. Кондрашов. – М.: Просвещение, 1979. – 224 с.

11. Ісаєвич Ярослав. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Ярослав Ісаєвич. – Львів: ІУ І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
12. Ісаєвич Ярослав. Українське книговидання... Там само.
13. Ткаченко Орест. Українська мова і мовне життя світу / Орест Ткаченко. – К.: Спа-лах, 2004. – 272 с.
14. Гумецька Л. Л. Питання стандартизації слов'янських писемно-літературних мов стародавньої доби // Доповіді радянської делегації на VI Міжнародному з'їзді славістів / Л. Л. Гумецька. – К., 1968. – С. 3–14.
15. Мойсієнко В. М. Фонетична система ... Там само.
16. Харлампович К. Западнорусские православные школы ... Там само.
17. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVII ст. / [відповід. ред. Ф. І. Стеблій] / Я.Д. Ісаєвич. – К.: Наук. думка, 1966. – 249 с.
18. Ісаєвич Ярослав. Братства та їх роль ... Там само.
19. Білодід І.К. Києво-Могилянська академія в мовній ситуації на Україні XVI–XVII ст. / І.К. Білодід // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С. 20–30.
20. Шевченко Ігор. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / [авторизований переклад Марії Габлевич, під ред. Андрія Ясіновського] / Ігор Шевченко. – Львів: Інститут ІЦ ЛБА, 2001. – 250 с.
21. Києво-могилянська колегія при житті свого фундатора, кївського митрополита Петра Могили. – К., 1890. – 23 с.
22. Петров Н.И. Кієвская академія во второй половинѣ XVII вѣка. – Кієвъ, 1895. – 171 с.
23. Гаятовський Іоанікій. Ключ розуміння. Пам'ятки української мови XVII ст. / [підгот. до видання І.П. Чепіга] / Іоанікій Гаятовський. – К.: Наук. думка, 1985. – 442 с.
24. Білодід І.К. Києво-Могилянська академія... Там само.
25. Сулима М. Українська драматургія XVII–XVIII ст. / М. Сулима. – К., 2005. – 367 с.
26. Франко Іван. Дещо про літературну спадщину Іоанікія Волковича / Іван Франко; [редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін.] // Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К.: Наук. думка, 1983. – Т. 39. – С. 95–97.
27. Кречотень Володимир. Освітня реформа Петра Могили й утвердження барокко в українській поезії // Записки НТШ. Праці філологічної секції / Володимир Кречотень. – Львів: НТШ, 1992. – Т. CXXIV. – С. 7–24.
28. Шевчук Валерій. Муза Роксоланська: українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша: Ренесанс. Раннє бароко / Валерій Шевчук. – К.: Либідь, 2004. – 400с.
29. Сулима М. Там само.
30. Шевчук Валерій. Там само.
31. Шевчук Валерій. Там само.
32. Сулима М. Там само.
33. Шевчук Валерій. Муза Роксоланська: українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко / Валерій Шевчук. – К.: Либідь, 2005. – 728 с.

УМОВНЕ СКОРОЧЕННЯ

УЛ XVII – Українська література XVII ст.: Синкрет. писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / [упоряд., приміт. і вступ. стаття В.І. Крекотня; ред. тому О.В. Мишанич]. – К.: Наук. думка, 1987. – 608 с. – (Б-ка укр. літ. дожовт. укр. літ.).

УДК 811.512.19:299.4:001.4

Юзвяк І.П.
(Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УРУМСЬКОЇ МОВИ

Однією із нових та цікавих галузей сучасної тюркології є дослідження історії, культури та мови урумів-християн, що живуть на узбережжі Азовського моря. Зокрема, вивчення урумистики представлено в Україні працями О. Гаркавця, І. Дриги, І. Пономарьової та турецькими дослідниками Й. Анзеріоглу, А. Ердоганом та іншими. Статтю присвячено вивченню формування та функціонування релігійної термінології урумської мови.

Ключові слова: урумська мова, релігійні терміни.

Одной из интересных и новых отраслей современной тюркологии является исследование истории, культуры и языка урум-христиан, которые живут на побережье Азовского моря. В частности, изучение урумистики представляют работы таких учёных, как А. Гаркавец, И. Дрыга, И. Пономарёва и турецких учёных Й. Анзерiogлу, А. Эрдоганом и других. Статья посвящена изучению формирования и функционирования религиозной терминологии урумского языка.

Ключевые слова: урумский язык, религиозные термины.

The language, history, religion and folklore of Urums have not been researched. Moreover, recently this great and rich cultural heritage was introduced to the academic world by the Ukrainian scholars A. Garkavets, I. Dryga, I. Ponomareva and by Turkish researchers Yonca Anzerioglu, Altinkaynak Erdoğan and others. Thus, this article deals with the formation and functioning of Urum religious terminology.

Key words: Urum Turks, Urum language, religious terms.

Останнім часом як і в українському сходознавстві, так і в тюркології Туреччини дослідження урумської мови займає чільне місце. Чимало науковців вивчає урумистику¹ в багатьох аспектах: лінгвістичному (О. Гаркавець, І. Дрига, С. Муратов, В. Оглух, І.

¹ Тут під урумистикою розуміємо науку, яка комплексно вивчає культуру, етнологію, релігійні особливості урумів та урумську мову.